



Уртемварангужская сельская библиотека
МБУК «Моркинская ЦБС»

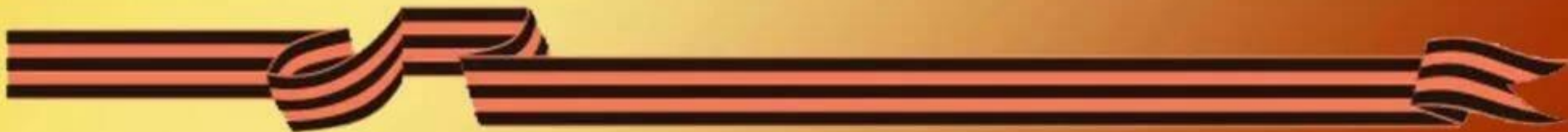
«Лётчик Николай Петров – Макарсола ялын геройжо»



2020 год



Морко районысо Макарсола
ял гыч Андрей Петрович
Петров пелашыж дене тумо
гай вич патыр эргым ончен
куштеныт. Аркадий деч мо-
лышт кугу сарын тулжо гоч
эртеныт. Нелылыкым чыла-
нат чытеныт, патырлык дене
ойыртемалтыныт. Теве эн ку-
гу эрге - Миклай - тале лётчик
лийын. 127 боевой чонеш-
тылмашым ыштен, тушманын
ятыр техникыжым пытарен.
Ныл орденан кавалерын
ўмыржō война мучаште, 1945
ий 11 мартыште, кўрылтын.





Тудо 1918 ийыште Морко районысо Макарсолаште шочын. Шочмо кундемыштыже Н. А. Петров поро шарнымашым коден. Землякше-влак тачат тудым порын шарнат да кугешнат. Николай сар деч ончыч туныктышолыйын. Морко велне школышто йочавлакым туныктен. Туныктышо лумым кӱшнӧ кучен. Тудым шуко ялыште паленыт. Артист койышан кушкын рвезе. Латшым ияш моло дене пырля школ сценыште самодеятельный артист се-мын модын. Тидымак шарналта писатель Георгий Ефрушын шольыжо Зоил Захарович Ефремов. «1935 ий январь-ыште теле каникуллан толмекыже, йолташыже-влак дене «Ораде» спектакльым ямдылаш пиже, - воза З. З. Ефремов изаж нерген. - Модыч нуно нылытын гына: Г. Ефремов, Н. Петров (авамын изаже сареш 1943 ийыште колен), К. Иванов, Н. Петров. Удырамаш рольымат шкеак келыштарышт».

Шымияш школ, вара Морко педучилище. Тушто Николай Петров 1933-1936 ийлаште тунемын, туныктышо лияш ямдылалтын. Училищым тунемын лекмеке, шочмо велныжак, Горельский школышто, туныктен. Кок ий ыштымеке, тале туныктышо лияш кўлмым умылен, самырык туныктышо, 20 ияш марий рвезе, учительский институтыш тунемаш пурен. Кок ий шижде эртен. 1938 ийыште шыжым Н. Петров Озан оласе пединститутыш тунемаш пурен. Вузышто шинчымашым погымом жапыштыжак оласе аэроклубыш коштын. Шукым палаш тыршыше рвезылан эше сар деч ончычак «пилот» манме шомак пеш келшен, ушыж гыч лектын огыл. Садлан тудо, ийгот шумек, 1940 ий гыч Чкалов олаште военный лётчиклан тунемаш тўналын. Кугу сарымат тыштак вашлийын.



Тыге Н. А. Петровын боевой биографийже тўналын. Таза кап-кылан, тунамсе жаплан кўкшө образованиян, авиацийым йöратен шындыше марий рвезым пилот-влакым ямдылыме школыш колтеныт. Тыште Н. А. Петров кок ий утла тунемын. Курсантын пытартыш идалыкат пеле жапше сар пагытыште эртен. Фронтыш утларак ямдылалтше лётчик-влакым у самолёт дене чонештен кертшым колташ кўлын, сандене нуным писын туныктен луктын огытыл. 1943 ий кенжежым лётный школым кодаш приказ толын.



Чкалов олесе лётный шко-
лышто тунемме жапыште се-
рыш-влакым возен шоген.

**«1942 ий 21 август. Миклай
эргыда деч шокшо шўм салам!
Шергакан авай. Кок ий ончыч
лач тиде кечынак мыйым сал-
такыш ужатен колтымемым
тачат шарнем. Тый капка вок-
тене шортын шоген кодыч.
Вот кок ият эртыш. Тиде ке-
чым нигунамат ом мондо.
Ынде кок ий ача-авам, шольо-
шамычем ужде илалтеш. Чон-
лан йöсö. Мыйынат тендам
ужмем шуэш. Ала вашлийына,
ала уке, туге гынат уда
ойгыро, илен кодына - пырля
лийына. Чкалов ола».**

«1942 ий 30 ноябрь. Поро кечет лийже, ачай. Кузерак вара шонго вует дене трудармийыштет илыштат, могай пашам ыштет?

12 ноябрьыште мый денем Володя шоляш илен кайыш. Тудо фронт гыч Моздок ола воктечын Каспий тенгыз, Кокла Азий да Чкалов ола гоч пеш йыр коштын мӱнгына пӱртылеш. Ала-кузе вучыдымын мемнан аэродром воктелан поездышт пыртлан шогалын. Чонгештылше вурс кайык-шамычым ужмеке, мый денем вашлияш шонен, школышкына куржын толын. Йӱра, эше мыйжат тыштак лийынам.

Володям ужмеке, ӱрын кайышым: кылмен пытыше салтакын йолыштыжо вичкыж обмоткан ботинке, малахай олмеш - пилотко, чаракидын, а тӱнӱ - 27-30 градус йӱштӱ. Ик кумыр оксажат кодын огыл. Тыгай салтакым ужын, чытен шым керт, тунамак шортын колтышым, а Володя - эшеат чотырак.

Ик йӱдым пырля эртарышна. Меж чулкам, малахайым, пижержым чияшыже пуышым, шинель йымач чияшыже костюмом кучыктышым, уло-уке оксам - 18 тенгем - кӱсенышкыже шуралтышым. Кеч буфетыште иктажым пурлашыже йӱра. Тыге моткоч нужнан вашлийын, ужатен колтышым.

Володям мый кечывалым ужатышым. Фронтышто тудо улыжат индеш кече лийын, мине пудырго дене пурла йолжо сусырген, но мӱнгӱ шӱм чер дене пӱртылеш, неле пашалан ок йӱрӱ. Кум тылзе гыч угыч комиссий лийшаш. Пешак нелын чеверласышна. Вашлиймына деч вара ик серышым налын шуктышым. Захар дечын ынде нимогай уверымат налмаш уке. Мыйын шонымаште, йомын. Тиде кечылаште служитлыме частьшын штабышкыже йодын колтем. Вара увертарем. Кызытеш чыла, таза лийза! **Чкалов ола. 5981 часть».**

«1943 ий 8 январь. Николай эргыда деч Чкалов ола гыч поро кумылан аваемлан, полмезе Аркаш шоляшемлан шокшо салам! Могой гын тендан дене игече, ом пале. Мемнан дене гын чыташак ок лий. Чатлама йӱштӱ шогыш. 45-50°C деч мӱнгӱ лийын огыл. Кап мучко кокша лектын орландарыш, кызытат тӱлыжгышӱ коштам. Фронтыш кайымеш тӱрланен шуктем дыр.

Тиде кечылаште Дмитрий Игнатьевич деч серышым налым. Пеш кугу тау тудлан. Бронь дене ашнат аман, вашке срокшо лектеш мане. Ачам деч вич ийлан изирак, нылле ияш веле, армийышкат налын кертывт. Тазалыкем начаррак гынат, шулдырем эре виягден шогем, воза. Сарыш кынел каяш приказым вучена».

Николай Андреевич тиде кечынак эше вес серышым возашат жапым муын. Свердловскысо трудармийыште ачажлан куанымашан уверым колтен.

«Поро кечет лийже, шергакан ачаем!

1942 ий 15 декабрьыште возымо серышетым 1943 ий 5 январьыште налын лудым, кугу тау. Мыйын серышем налаш тўнгалметлан моткоч куанышым. Мемнан Володя дене вашлиймыланна моткоч куаненат, пеш сай. Пўрымаш тыге ваш ыштен. Тенгече мўнгў гыч тудын деч кокымшо увержым нальым. Тылзе наре ила, комиссий лийшашым ойла. Серышым Костя изай дечат нальым. Чўчкыдын бойыш пурымо нерген ойла. Горелово гыч мыйын туныктышемат йўкшым пуыш.

Мый тошто верыштак улам, тыште пешак йўштў, мардежан. Кокша але лектын пытен огыл. У ийым сайын вашлийна. Кок сутка олаште уна лийын коштна. Ўдыр-шамыч адакат ўжыт. Ох, тиде аракажым тый дене пырля йўаш ыле! Ынде сар пытымеш уке дыр. Чеверын, ачаем!»

Николай Андреевичын тиде серышыже деч вара жал шукат ыш эрте, чынак, Горелово школ директор Дмитрий Игнатьевичым, броньжым коранден, апрель тылзыште советско-германский фронтын эн шокшо верышкыже ужатен колтышт.

«1943 ий 10 июль. Сар пасу ден сар кава гыч Миклай деч салам!

Чкалов ола гыч 10 июньышто Пенза олаш лектын кудална. Тыште кок арня утла чонгештылна, а 5 июльышто кажнылан у самолётым пуышт да вигак бойыш чонгештышна. Кок шагат гыч чыланат мӱнгеш сайынак пӱртылна. Пеш тале кредалмаш кая. Харьков воктене улына. Йӱдшӱ-кечыже малымаш уке гаяк. Чӱчкыдынак каваште лияш логалеш. Мыйын ик паша - тушманын танкшым пытараш. Но мыланна ласкан илаш эрыкым огыт пу. Таче илет, а эрла... Тидым нигӱ ок пале. Но мыйын верч ида коляне. Умаште тиде верыште немӱч лийын. Кызыт тыште ик самырык енат кодын огыл, чылаштымат Германийыш поктен нангаеныт.

Ачый, очыни, ярнен пытен. Кушто Володя ден Сакар улыт, нимат палымаш уке. Ончычсо йолташ-шамыч дене ойырлен пытышна. Кушто от иле - чыла вере угыч сай йолташ лектыт.

Тиде серышем кайыкем йымалне возем. Вот-вот сигнал лийшаш. **Полевой почта 262202 «Г».**

«1943 ий, 30 октябрь. Миклай эргыч деч, аваем, кугу салам лийже!

Шукерте огыл кок тўжем тенге оксам колтенам ыле. Нальыч мо? Немычын кок самолётшым волтен шуыземлан эше ныл тўжемым пуышаш улыт. Налам гын, тудымат колтем. Кызытеш таза улам. Кажне кечын кок-кум гана пыл лонгаш күзен-волаш логалеш. Южгунамже илен кодам манын, отат шоно. Ончыгече кандаш кайыкна дене немычын 74 самолёт лонгаш керылт пураш логале. Кандашыжым волтен шуышна. Мыят «Ю-87» ик свастикым перен волтышым. Мөнгө сайын пörтылна. Тыгай пашамлан мыйым 1 степень Отечественной война да Йошкар Знамя орден-влак дене наградитлышт. Мемнан тиде сöйна нерген «Правда» газетыште возымо. Лудса. Вуйлатышына Нестеренком моктат гын, тиде мемнан нерген ойлат. Тачысе кечылан 54 боевой вылетем уло. Белгород, Харьков, Кировоград олалам утараш полшенам. Кызыт Украина мландыште улына. Тиде кредалмаш деч вара комсомол грамотым кучыктеныт, тушто тыге возымо: «ЦК ВЛКСМ награждает настоящей грамотой члена ВЛКСМ младшего лейтенанта Петрова Николая Андреевича - лётчика 820 Киевского авиополка, показавшего образцы мужества, героизма, отваги в борьбе с немецкими захватчиками, сделавшего 80 боевых самолёто-вылетов на штурмовку войск противника. **7 ноября 1943 года, г. Москва**».

«Правда» газетын ик номерыштыже военный корреспондент Кременчуг олан кечывалвел-эрвел кундемже гыч южысо ик тале кредалмаш нерген возымаштыже Николай Петровым лӱддымӧ лётчик семын ончыктен. Капитан Нестеренкон эскадрилийже черетан боевой заданийыш чонештен. Заданий ончычсо гаяк лийын: тушманын танк ден автомашинаже-влакым бомбитлаш, ончыко кайыше совет воин-влаклан корным эрыкташ.

Днепр ӱмбак шумек, совет лётчик-влак шем ыресан кумло наре бомбардировщикым вашлийыныт. Нунышт Днепр гоч вончышо мемнан войскам бомбитлаш каят улмаш. Эскадрилий командир Нестеренко лётчик-влаклан лишкырак чумыргаш да фриц кашакым атаковатлаш кӱштен. Фашист самолёт-влак палемдыме цельыш толын шуыныт. Вот тунам йошкар шӱдыран сокол-влак, кугу скорость дене кӱшыч волен, тулым починыт, а нунышт тидым вученат огытыл. Бомбыштым шке позицийышт ӱмбаланак кышкен, мӱнгеш савырненыт.

Мемнан-влак угыч кӱшкӧ нӧлталтыныт. Тиде гана туштат «юнкерс-влак» лийыныт. Капитан Нестеренко иктыжым тунамак кумыктен. Лейтенант Степовик, младший лейтенант-влак Кузин, Куличев, Сидякин, Бабкин да кок Петровмыт йырнык курныж-влакым лӱйкаленыт да икмынярыштым волтен шуэныт.

Совет штурмовик шенгелне тушманын вес тўшка самолётшо толын шуын. Тиде тўшка мемнан лётчик-влакым пытарынеже улмаш, но капитан Нестеренко шке звеножо дене писын ориентироватлалтын да юватылде атакыш керылтын. Шкежак эше ик фашист самолётым пытарен. «Юнкерс-влак», шке пехотыштым бомбитлен, мӱнгеш шикшалтыныт. «Коло минут шуйнышо кредалмаш годым, - возен «Правда» газет, - лӱддымӱ кандаш совет штурмовик тушманын кандаш самолётшым волтен шуэн. Мемнан могырым йомдарымаш лийын огыл. Капитан Нестеренко кок «Юнкерсым» пытарен, ик «Юнкерс» гыч лейтенант Степовик, младший лейтенант-влак Сидякин, Куличев да Петров, стрелок-радист Казачков дене пырля младший лейтенант Кузин да младший лейтенант Бабкинын экипажше гыч стрелок-радист Чухнов волтен шуэныт».

Тиде шокшо кредалмаш деч вара мемнан штурмовик-влак тӱн боевой заданийым шукташ умбакыже чонештеныт, тура бомбитлен, шке аэродромышкышт пӱртылыныт.

Чыла лётчикым тунам награде дене палемденыт. Капитан Д. А. Нестеренко кумшо наградым - Александр Невский орденом - налын. Младший лейтенант Н. А. Петровлан кокымшо наградым - Йошкар Знамя орденом - пуэныт.



820-шо Киевский штурмовой авиационный полкын комадирже майор Черненко наградной листыште возен:

«Петров йолташ тушманын танкше-влакым бомбитлаш Нес-теренко йолташын группыж дене чонгештен. Тиде жапыште тушманын 74 бомбардировщикше дене вашлийыныт. Петров йолташ группа дене пырля атакыш каен, тыге кандаш «Юнкерс-ым» волтен шуаш полшен, тышечын иктыжым Петров пыта-рен. Тылеч вара тунг боевой задачей пеш сайын шуктен. Тидымак мемнан войска пенгыдем-ден. Шымше гвардейский армий-ын командующийжат каласен».

Шымше гвардейский армий дене тунам генерал М. С. Шумилов командоватлен. Сталинград кундемыште талын кредалше генералын мутшылан кузе от ўшане. Тиде гутлаштак, Днеприм вончымеке, М. С. Шумиловлан генерал-полковник званийым пуэныт. Тудо шке войскаж дене Сенымаш кече марте талын кредалын. А лётчик Петровлан Йошкар Знамя орденом 5-ше воздушный армийын командующийжын лукмо приказ почеш пуэныт. Тыге марий лётчикын оныштыжо кокымшо орден волгалтын. Тылеч ончычшо тудын боевой подвижым I степень Отечественной война орден дене палемденыт. Наградной материал гыч теве мо пале: младший лейтенант Н. А. Петров боевой заданийыш 1943 ий июльышто Белгород да Харьков направленийлаште чонештылаш тўналын да кўчык жапыште 28 боевой вылетым ыштен. Тушманын пехотыжым, танкшым пудештарен.

Николай Андреевич тунам кум танкым, войскан да грузан 28 автомашинам пытарен, кум зенитный точкым темдалын, горячиян складым пудештарен да шўдö наре тушман салтак ден офицерым вес тўняш колтен.

Лётчикын биографийыштыже поснак 1943 ий 4 августышто эртыше кредалмаш шокшо лийын. Тиде кечын младший лейтенант Петров штурмовик-влак тўшкан почыштыжо чонештен.

Штурмовик-влакым тушманын шым истребительже атаковат-лен. Петров ныл атакым чактарышаш верч талын кредалын. Питартыш атака годым тудын самолётшо чот локтылалтын. Тидым ончыде, Петров штурмовикшым шке аэродромышкыжо конден шуктен да сайын шинчын. Кӱчык жапыште Н. А. Петров уста лётчик семын шкенжым ончыктен. Таклан огыл кок тылзе коклаштак авиационный корпус ден дивизий командований деч куд таумутым налын, кок гана Верховный Главнокомандующийын приказшыже палемдалтын. Идалык утла тушман ваштареш комсомолец семын кредалын, а 1944 ий шыжым коммунист партий радамыш пурен. «Партийыш пурен, - возен Николай Андреевич шке йодмаштыже, - немецко-фашистский захватчик-влакым эше чот кыраш, нуным сенымешке кредалаш тӱналам».

Партийыш пураш рекомендацийым пуышо-влак Н. А. Петровым ик тале штурмовик-лётчик семын акленыт. «Мемнан полкыш толмыж деч вара, - возен штурмовой авиационный полкын парторгшо И. Е. Шмелёв, - кредалмаште эше чот чулымын, ӱшанлын самолётшым виктарен. Тушманым ужмышудымын шыде дене почка. Таклан огыл тудын боевой подвигше-влакым кум боевой награде да ВЛКСМ ЦК-н грамотыж дене палемдыме».



Тудым полк командирын политический паша шотышто алмаштышыже майор Котляров тыге аклен: «Мемнан частыште улмыжо жапыште эн дисциплинированный, грамотный да боевой командир семын ончыктен, Белгородский, Харьковский, Кировоградский да Львовский направленийыште 105 гана тушман ўмбака чонгештен да заданийым кечкунамат сайын шуктен. Кредалмаште лўддымў, шке командиржын чын да ўшанле пышкалышыже. Южыштат, мланде ўмбалнат требовательный улмыжым ончыкта. Арам огыл тудын чапше кўшнў шога».

Авиаполкысо коммунист-влак шке радамышкышт лётчик Петровым ик ой дене пуртеныт. Тыге 1944 ий мучаште тудо илышыжым Коммунистический партий дене кылден.

Күсенyse партийный билет кажне гаяк коммунистым у боевой подвигыш кумыланден, тушманым утларак талын кыраш, сены-машыш шуаш уло вий да усталык дене кредалаш ўжын. 155-ше гвардейский штурмовой авиационный полкын старший лётчикше Н. А. Петровын сар мучаште кредалме корныжат тидын нергенак ойла. 1944 ий мучаште да 1945 ий тўналтыште тудо кудло утла боевой вылетым ыштен. Икымше Украинский фронтышто сены-машым таптен. Львовский напавленийыште Сана, Висла энер-лам вончымаште, тыгак Кросно ола верч кредалмаште, Висла энеры пурла серыштыже плацдармым кумдандымаште креда-лын да Ясло ола тураште штурмоватлаш чонештылын, боевой заданийым сайын шуктен толын. Тичмаш огыл шотлымо почеш, шым танкым, войскан да грузан 10 автомашинам, горючиян ик автоцистерным, боеприпасан 15 повозкым пытарен, ятыр орудийым темдалын. Кредалме гоным тушманын «ФВ-190» самолёт-шым волтен шуэн.

Тиде мондалтдыме кредалмаш 1944 ий 22 августышто лийын. Тунам мемнан индеш штурмовикна тушманын танкше-влакым пытараш заданийым налын. Ныл истребительже командирын самолётшым атакватлаш тўналын, тудым волтен шуаш шонен. Шке командиржылан полшаш гвардий младший лейтенант Петров вашкен.

Тушманын истребительже-влак ваштареш атакыш лүдде каен да иктыжым волтен шуэн. Тылява населённый пункт кундемыштат кредалмаш мондалтдыме кышам коден. Тиде кредалмаш 22 сентябрьште эртен. Мемнан куд штурмовикна тушман танк колонным пытараш чонештен. Мланде ўмбач зенитный артиллерий чот лўйылтын. Тидым ончыде, Николай Петров танк ўмбака керылтын да иктыжым шалатен. Чакыште тушманын вийжым шолдыртымаште лётчик чыла вийжым пыштен кредалын. Тудын боевой пашажым дивизий да корпусын командованийже адак ятыр гана тауштымаш дене палемден. Ик пытартыш бойжо нерген 1945 ий 8 февральште полк командир гвардий подполковник Чернецов тыге возен: «Индеш штурмовик дене пырля чонештен, 1945 ий 24 январьште Петров йолташ Бубрик кўртньыгорно станцийысе эшелоним да Баутен оласе ик заводым бомбитлаш каен. Бомбым тура кышкымыж дене заводын ик цехшым строй гыч луктын. Тушманын зенитный батарейже уста лётчиклан боевой заданийым шукташ мешаен кертын огыл. Тыге заданий пеш сайын шукталтын».

Мемнан войска 16 январьште Радомско олам, 17 январьште - Ченетохвым, а 28 январьште Катовице олам утарен. Тышке гвардий младший лейтенант Петровын вийжат ушалтын, сандене Верховный Главнокомандующийын благодарностьюшым тудланат увертареныт.

Чыда тидым шотыш налын, командований Н. А. Петровым Йошкар Знамя орден дене наградитлаш йодын. Тидын дене 9-ше гвардейский штурмовой авиационный Красногвардейский краснознамённый дивизийын командирже, вара икымше гвардейский штурмовой авиационный Красногвардейский краснознамённый корпусын командирже келшенйт. 1945 ий 22 февральыште 2-шо воздушный армийлан лукмо приказ почеш авиацийын генерал-полковникше С. А. Красовский лүддымӧ лётчик Николай Андреевич Петровым Йошкар Знамя орден дене наградитлен. Кокымшо тыгай орден дене шуко енак палемдалтын огыл, а марий лётчикын боевой пашаже тыге кӱкшын аклалтын. Чаманаш гына логалеш, илымыже годым орденом пуэн шуктен огытыл...





1944 ий 18 июньышто Николай Андреевичын штурмовикшым тушманын зенитный снарядше локтылын, самолётым тул авалтен. Лётчик самолётшым фронт линий гоч вончыштарен шуктен, вара парашют дене тӱрштен да передовой линий деч кум шӱдӱ метр тораште гына волен шогалын, нейтральный полосаш танк дене пурен утарен луктынытат, шке частьышкыже пӱртылын. Тидын нерген вара аважлан увертарен.



«1944 ий 15 апрель. Авый, мый кызыт Куйбышев ола гыч возем. Төрланен лектым. Изиш окшаклем. Осколко йолешак кодо. Пүчкаш шым пу, лүдым. Окшаклем гынат, шкемынак. Пеш сай, адак чонгештылаш йөршылан шотленыт. Кум-ныл кече гыч Москош кудалам. Орденым налшаш уло. Чеверын, Миклай эргыч».

«1944 ий 7 октябрь. Авием, Миклай эргыч деч шокшо шўм салам! 1300 тенгем колтышым. Вашке налыда. Пашада-рым 2500 тенге польский окса дене пуат. Карпат курыкышто улына».

«1944 ий 27 октябрь. Поро кечет лийже, Захар Ефремович! 5 сентябрьыште возымо серышдам 15 октябрьыште налым. 120 боевой вылетым ыштенам, ныл орденом уло. Кросно ола ўмбалне кредалына. Немыч истребительын волтен шумыж деч вара шучкырак чучаш тўнгале. Сар кунар мучашыш лишемеш, тунар утларак ылыме шуэш. Зенитный тул моткоч чот пошен. Ала-кузе чытен лекман.

Тыште калык тошто самынак ила. Кажне оза кум-ныл им-ным, тынарак ушкалым ашна. Ялышт Макарсоло гайрак веле. Бытканжат Москосо калык самынак чиен коштеш. 12 октябрьыште пурла йолем сусыртышт. Ынде шола йолышто пуля, пурлаште - осколко.

Ялым коден кайымамлан вашке вич ият шуэш. Садланак шочмо ялыш логалаш шонымаш вуй гычем ок лек.

Тенгечат кыралт пытыше сырвык-сорвык кайык почем дене частыш пыкше пўртылым, 150 менге кутышым аэродромыш шумеш пыкше-пыкше шўдырен кондышым. Йырым-йыр курык, ончалашат шучко. Немычын кок самолётшым волтен шуэнам, мыйымат кок гана перен волтышт».

"1945 ий 1 февраль. Поро кечыда лийже, сай илымашда, кутырымашда, авай, Аркаш шольо! Герман мланде гыч тендан Миклай эргыда, изада деч салам!

Серышдам нальымат, чонлан пеш йөсө лийын кайыш. Мөнгыш ачий толын, тендам куандарен. Мыйжат мөнгыштак улам улмаш, но колтымо картычкем веле. Кунам шкежак тендан деке миен шуам, палаш ок лий. Мыйынат тендам пеш ужмем шуэш, садлан чуч шым шорт. Тиде серыйш деч ончыч тыланда 1000 тенгем колтенам ыле. Налында дыр? Илен шуам гын, вес тылзынат колтем. Ончыл пүем луктыктышым, осколко дене пелыже катлен ыле. Рюрик воза. Значит, тудым але пуля тўкен огыл.

Чеверын, серыйшдам вучен кодам».





1944 ий 14 июльышто Петровлан «За отвагу» медальым пуаш ямдылыме годым возе-ныт: «Львовский направлений-ыште Петров йолташ пытартыш лу боевой вылетым ыштымышж годым войскан да нелытан 5 автомашинам, ик танкым, кок зенитный пушкым, 45 салтак ден офицерым пытарен».

«Ныл орденом уло. Вашке Герой лұмым вучем. Мемнан кокла гыч мыйын гай показате-ль дене уже тыгай лұмым налыныт. Мыланемат шукак ок кўл. Полкыштына ынде кум Геройна уло. Кузнецк ола, эва-когоспиталь».

Ешын пұрымаштыже эше кок увер, кок серыш лиеш:

«Салам Василий Павлович Сидякин деч - Коля эргыда дене ик полкышто пырля служитлыше йолташыже деч.

Да, Андрей Петрович, тиде Тыландат, мемнан частьланат пеш кугу йомдарымаш. 1945 ийын 11 мартыште тудо, мемнан салтак, ылышна гыч кайыш. Одер энгерысе Бреслау ола воктене геройла колыш. Немыч олам бомбитлаш пырля чонгештышна. Тудын самолётыш зенитный снаряд логале, да йўпышö олаш волен возо. Олам утарымек, йолташнан колымо вержым ончаш мийышна. Тудың ИЛ-2 деч йўлышö пудырго гына кодын. Сай йолташ ыле. Ышанле. Элна верч шуко вўржым йоктарыш. Моткоч чаманышна тыгай чолга, чулым да поро кумылан пилотым.

Ме кызытат öрына, ачай. Колян колымыжо нерген але мартеат пален огыдал улмаш мо? Вет тышечын колымо кагазым колтымо ыле. Мемнан полкысо Совет Союз Герой-влак Тендан лўмеш чаманымашан серышым возеныт ыле. Мый тудын чыла кодшо ўзгаржым, фотожо-шамычым поген колтышым. Нуно, очыни, алят корнышто улыт. Но Те тудым вашке налыда. Кузегынат чытыза, ачай, шкендам ида пуштыл. Кызытеш чеверын кодса, илена гын, ужына!

Тендан Коля эргыдан лишыл йолташыже Василий Сидякин»

Коля - марий еш гыч, Василий - руш. Нуно элнан шуко нациян калыкын ик ешыж гыч улыт. Нунын пашаштат, шонымашыштат иктак лийын - Родина-Авам шакше тушман деч арален кодаш.

«Здравствуйте, уважаемый Андрей Петрович. Узнал я из вашего письма, что получили всё, что послал из части. Наконец-то я спокоен. Представляю, как вам было тяжело смотреть на личные вещи сына. Очень жаль потерять такого умного сына, смелого сокола. Но, что теперь делать, отец, вы сами хорошо знаете, война есть война. Крепитесь. Вы же тоже сильный мужчина!

Сообщаю, папаша, что 6 сентября я отослал вам 9000 рублей, заработанные кровью вашего сына Коли.

Насчёт заезда к вам, папаша, вопрос очень сложный, тем более в нынешнее время. Я должен ехать в отпуск. Дают 48 дней. А дорога до Алтая составляет около 40 дней. Дома пробыть остаётся 5-7 дней. Поэтому при всём желании на этот раз не смогу этого сделать. В будущих отпусках всё же постараюсь у вас побывать. Ведь Коля был лучшим моим другом. Вместе спали, горе и радость тоже делили пополам. Всегда спасали друг друга в бою. Но вот в последний раз помочь ему я никак не мог. Так как снаряд попал прямо в кабину самолёта, он потерял сознание и врезался в горящий город. Так случилось, что ничего нельзя было делать. До самой смерти остаётся вспоминать своего друга, хорошего человека. Да мужайтесь и вы, папаша!

Счастья и здоровья Вам и вашей семье».

Лудеш ава енын серы-
шыжым... Шинчавүдшө йорге
йоген лектеш. Сидякинже по-
рым шонен возен гынат, ава
тудланат өпкем каласышыла,
семынже ойла: «Арален ыш-
да керт мыйын эргым!» Най-
жа кува пöрт мучко ызген
коштеш, трук ы-ы-ы-х манын,
кок изи мушкындыжым вашла
чон йöсыж дене перен колта.
Тунамак йёкын шортеш: «Эх,
эргыжат! Миклайжат! Пеш
ура чонан улат ыле шо-о-ол,
тушман деке пеш кугу шыде-
тым ылыжтенат улмаш...».





Аркаш шольыжын каласкалымыж гыч.

Миклай изажын шола пулвуйжо шаланyme деч вара Пенза госпитальыште киен, тӧрланымекше лётчик-инструкторлан колтеныт. Ик жап рвезе, самырык лётчик-влакым туныктен. Полк командирлан рапортым возен, передовойыш, шке полкышкыжо копташ йодын, но командир тудым подписатлен огыл. Шуко шоныде, шке частышкыже лектын кая, миен шуэш шке частышкыже, чонештылаш тӱналеш. А командир инструктор уке лиймым ужеш да уверым пуа Морко райвоенкоматыш: «Петров Николай Андреевич дезертировал к немцам. Тыгай увер пурymeке, Макарсолашке участковыйым колтат. Ондри кочайын эн изи эргыжым, 14 ияш Аркашым, чодыра руаш луктын нангаят: «Тыйын изат герой огыл, тудо немыч могырыш куснен». Ик жап чодыра пашаште лийын. Миклай, изажын письмаже толмеке, часть гыч увертарен: «Мый шке частыштем улам, кайыкем дене чонештылам». Тыгай увер пурymeке, мыйым чодыра руыма гыч колтышт».

Эше ик шарнымаш. Миклай изамым кунам Москваш орден налаш ўжыктеныт, тушто ўдыр дене палыме лийын. Тудлан оксам пуэн да посылкым ялыш колташ йодын. Моско руш ўдыр йодмыжым шуктен, ялыш посылкым колтен шоген.



Тыгай лийын Морко мландын эргыже,
Совет элнан чолга патриотшо, уста лётчик
Николай Андреевич Петров. Кугу Отечес-
твенный сар жапысе кава патырын лўмжат,
подвигшат кушкын шогышо самырык ту-
кымлан эре чапле пример лийын кодеш.

***Ме, Николай Петровын шочмо
вельште илыше-влакше, тудын
дене кугешнена да тудым эреак
шарнаш тўнгалына!***



1941 - 1945